

CARACTERISTICI ALE OCUPAȚIEI AUSTRIECE ÎN OLTENIA

LAURENȚIU RADU *

Abstract: For almost two decades, Oltenia was under the domination of the Habsburg Empire, whose expansion into southeastern Europe reached its highest limits under the command of the political and strategic of Prince Eugene of Savoy. Effectively conquered from the end of 1716, Oltenia was rightfully framed within the empire by the treaty of the summer of 1718 and remained under Austrian rule until 1739, the year of the Peace of Belgrade.

The incorporation of Oltenia can be considered as a first attempt to integrate a region inhabited almost entirely by Romanians in a political ensemble of multinational nuance, specific to Western Europe. All areas of life (political, social, economic, administrative, legal, military) have undergone transformations, which has led to a permanent confrontation between the local authorities, represented by the nobility and the imperial authorities. In 1739, Oltenia was reintegrated into Wallachia, after two decades in which the Austrian administration experimented with a “model”, which would later be taken over by the Phanariot rulers.

Key words: Austrian occupation, territorial incorporation, imperial decree, nobility, Province of Oltenia.

Campania militară a trupelor austriece sub comanda principelui Eugeniu de Savoia, din anul 1716, împotriva otomanilor, s-a încheiat prin înfrângerea Porții și încheierea *Tratatului de pace de la Passarowitz* (10/21 iulie 1718), prin care Banatul, Serbia de nord, plus o fâșie aflată la granița de nord a Bosniei și Oltenia au trecut, în mod oficial, sub stăpânirea Casei de Habsburg¹. În acest fel, împăratul Carol al VI-lea controla, în 1718, ambele maluri ale Dunării, între vărsarea Tisei și Gura Timocului, zonă ce desparte Serbia de Bulgaria și de aici, până la vărsarea Oltului.

* Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Ploșor” din Craiova, Academia Română; e-mail: xpatrick2013@yahoo.com.

¹ *Istoria românilor*, vol. VI „România între Europa clasică și Europa luminilor (1711–1821)”, coordonatori: dr. Paul Cernovodeanu, prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, secretar științific: Constantin Bălan, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 663.

După ce au fost semnate actele oficiale de includere a Olteniei, a debutat un proces de introducere a absolutismului și birocrăției habsburgice într-un teritoriu în care autoritatea mării boierimi fusese până atunci de necontestat. Dacă la început, boierimea a sperat că împăratul s-ar putea mulțumi doar cu o *suzeranitate* limitată, în scurt timp au văzut că s-au înșelat². Curtea de la Viena nu a dorit să numească un domn pământean, împăratul Carol al VI-lea incluzând între titlurile sale și pe acela de principe al *Valahiei cisalutane* (de dincoace de Olt). Provincia a fost pusă sub controlul *Comisiei neoacquistice*, care era compusă din membri ai *Camerei aulice* și *Consiliului de război*.

Totodată, se afla și sub autoritatea militară a comandantului suprem austriac din Transilvania, care devenea *director* suprem al Olteniei, în persoana generalului conte Stephan von Steinville. Cadrele generale ale organizării noii provincii au fost fixate prin *Decretul* din 22 februarie 1719, și printr-un șir de măsuri ulterioare³. Doar conducerea administrației civile, care își avea sediul la Craiova, a fost încredințată, provizoriu, instituției locale, formate din cei patru consilieri autohtoni agreați de Viena – marele logofăt Grigore Băleanu, marele spătar Radu Golescu, marele vistier Ilie Știrbei și marele serdar Barbu Brăiloiu –, conduși de către banul Gheorghe Cantacuzino⁴. Atribuțiile acestui organism semi-electiv erau acelea de a transmite instituțiilor locale hotărârile Curții de la Viena, de a gestiona financiar provincia și de a judeca procesele în primă instanță. În scurt timp, s-a dovedit că și aceste atribuții erau prea mari, pentru ca *Administrația* să nu încerce să submineze autoritatea imperială, mai ales că boierimea locală își manifesta frecvent nemulțumirea față de situația creată în urma ocupării Olteniei. Având în vedere acest aspect, autoritățile imperiale au trecut imediat la introducerea unor măsuri de ordin fiscal, administrativ și judecătoresc menite a înlătura opoziția boierimii și a le asigura o conducere exclusivă a provinciei. În plus, acestei instanțe i-a fost adăugată și funcția de secretar în persoana lui Nicola de Porta, un trimis al imperialilor pus să supravegheze activitatea banului și a consilierilor săi, raportând la Viena orice inițiativă a acestora⁵.

Domeniul care a agravat conflictele dintre cele două părți, cel al boierimii locale și cel al administrației imperiale a fost domeniul *fiscal*, unde s-au înfruntat două modele diametral opuse: cel modern, în care veniturile rezultate din taxe și impozite erau direcționate spre trezoreria statului, iar cuantumul impozitelor ținea cont de capacitatea de plată a contribuabililor și unul învechit, prin care boierimea beneficia de o parte importantă din strângerea taxelor, atât prin încasarea lor directă

² Ileana Căzan, *Rapoarte și itinerarii austriece privind situația strategică a Țărilor Române (1716–1739), în contextul politicii europene a Imperiului habsburgic*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. XXI, Muzeul Brăilei, Editura Istros, 2003, p. 198.

³ Veronica Tamaș, *Administrația Olteniei în timpul ocupației austriece (1718–1739)*, în „Buridava”, vol. IV, Muzeul Județean Vâlcea, 1982, pp. 119.

⁴ Șerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânirea austriacă (1718–1739)*, ediție îngrijită de Gheorghe Lazăr, București, Editura Enciclopedică, 1998, pp. 28–29.

⁵ *Istoria românilor*, VI, p. 665.

cât și prin eliminarea din evidențe a unui număr semnificativ de contribuabili, cu referire aici, la *scutelnici* și *poșlușnici*. În mod evident, aceste controverse au fost ireconciliabile și în cele din urmă, ele s-au încheiat prin dizolvarea *Administrației civile* și trecerea Olteniei sub regimul ocupației militare⁶.

În ceea ce privește guvernarea Olteniei, generalul Steinville, în calitate sa de adevărat conducător al provinciei, a întârziat aplicarea *decretului imperial* cu numirea lui Gheorghe Cantacuzino ca ban și a celor patru consilieri, neavând certitudinea loialității acestora. Într-adevăr, opoziția anti-austriacă manifestată de Grigore Băleanu, Ilie Știrbei și Radu Golescu, l-au determinat pe generalul austriac ca, la instalarea lui Cantacuzino în funcție, la 15 septembrie 1719, să nu confirme și numirea celor amintiți. Ulterior, la 28 septembrie au fost aleși alți consilieri, și anume boierii Grigore Vlasto, Staico Bengescu, Constantin Strâmbeanu și monahul Dumitrașcu Brăiloiu, fratele lui Barbu Brăiloiu, care decedase⁷. Cu toate acestea, Steinville a lucrat numai cu banul Cantacuzino și cu secretarul de Porta, reuniți într-o *delegație*. La cererea acestuia a fost înființat și un post de *comisar* provincial, deținut, începând cu decembrie 1719, de Gheorghică Socoteanu, care urma să se ocupe de încasarea amenzilor și contribuțiilor militare extraordinare. Generalul Steinville a hotărât să mai fie aleși și cinci intendenți pentru fiecare județ, numiți numai dintre germani, care trebuiau să controleze activitatea vornicilor și a subalternilor acestora, ispravnicii, conducătorii plaselor de județ. În privința jurisdicției orașelor, directorul suprem a decis ca acestea să fie conduse de jude, patru jurați și doi aprozi, scutiți de plata dijmăritului și a oieritului.

În decembrie 1719, Steinville a înaintat un amplu raport *Consiliului Superior de Război*, document ce conținea 20 de anexe, cu privire la măsurile adoptate în domeniile politic, militar, administrativ, economic și religios din Oltenia în timpul mandatului său⁸.

După 1720, comandantul militar al provinciei a început să fie controlat și obstrucționat în activitatea sa de consilierul *Camerei Aulice*, care reprezenta organul fiscal central. Arhivele menționează și existența unui conflict în domeniul financiar, între reprezentanții Curții de la Viena, *Fiscul imperial* și *Comandamentul militar* de la Sibiu, disputa fiind axată pe dreptul de încasare a taxelor și impozitelor și gestionarea fondurilor rezultate. Primul raport venit din Oltenia cu informații despre acest conflict a fost trimis de inginerul militar Friedrich Schwantz, însărcinat de Steinville să alcătuiască o hartă topografică a Olteniei și să construiască o cale de acces din direcția provinciei către Transilvania, prin defileul Oltului, numită triumfal *Via Carolina*⁹. Despre această hartă, Ioan C. Băcilă menționa în anul 1924, în revista „Arhivele Olteniei”, că a fost realizată în perioada 1720–1722, și cuprindea, pe lângă Oltenia, și mici părți din Transilvania, Muntenia, Bulgaria,

⁶ Ileana Căzan, *op. cit.*, p. 199.

⁷ Alexandru A. Vasilescu, *Oltenia sub austriaci. 1716–1739*, vol. I – „Istoria politică a Olteniei sub austriaci”, București, 1929, pp. 108–109.

⁸ *Istoria românilor*, VI, pp. 665–666.

⁹ Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 124.

Banat și Serbia, fiind bine apreciată, „căci un an mai târziu, inginerul locotenent Berndt face o copie după harta ridicată de Schwantz și o mai completează cu stemele tuturor județelor din Oltenia”¹⁰. Menționi despre această hartă regăsim, tot în „Arhivele Olteniei” și la Alexandru A. Vasilescu¹¹, care menționa faptul că, în această hartă erau menționate toate localitățile existente, cu lămuriri asupra locuitorilor, regimului lor social și politic și o scurtă prezentare de ordin istoric și geografic. Din analiza hărții, reiese faptul că în provincie, exista o densitate slabă a populației, numărând aproximativ 130.000 de locuitori, grupați în 970 de așezări, dintre care 273 erau înregistrate ca fiind pustii¹². În plus, avem mențiuni și despre o altă hartă, realizată de către un ofițer austriac în anul 1720, despre care T.G. Bulat menționa în „Arhivele Olteniei”, că se deosebește de cea a căpitanului Friedrich Schwantz prin „simplicitatea ei”, având, printre altele, o „acurateță deosebită”, în ceea ce privește redarea regiunilor muntoase, deluroase, a reperelor hidrografice, precum și componența pe sate a județelor¹³.

Oltenia a fost împărțită în cinci județe și fiecăruia i s-a rezervat o casetă pentru înscrierea temei. Schwantz nu a desenat însă, decât alegoria întregii provincii, în care Dunărea, reprezentată de un butoi din care curge apă, era susținută de un personaj mitologic al cărui picior se sprijinea pe un pește. Despre cele cinci steme, aflăm următoarele informații: județul Vâlcea avea ca semn distinctiv „un pom roditor pentru că acolo creșteau multe poame”, județul Jiul de Sus un cerb, simbol al „vânătorilor aducătoare de mult vânat”, județul Jiul de Jos „un pește din cauza multelor pescării de mare folos”, județul Romanați un snop de grâu, iar județului Mehedinți îi era atribuit un stup „pentru a arăta belșugul de roade și marele folos de pe urma albinelor”¹⁴.

Privitor la limita județelor, ele nu aveau întinderea ce o au astăzi, fiind cu mult mai mari, Ioan C. Băcilă realizând o descriere geografică amănunțită pentru fiecare dintre acestea¹⁵. Un punct major de interes pentru Schwantz în alcătuirea hărții, a fost acela referitor la amplasamentele strategice ale Olteniei, interes manifestat de către toți directorii supremi ai Olteniei, care i-au urmat lui Steinville, decedat la Deva, la data de 21 octombrie 1720. Schwantz considera de maximă

¹⁰ Ioan C. Băcilă, *Oltenia sub austriaci, 1718–1739. Un document cartografic*, în „Arhivele Olteniei”, anul III, nr. 12, martie–aprilie 1924, p. 111.

¹¹ Alexandru A. Vasilescu, *Friederich Schwantz Hauptmann, autorul unei descrieri despre Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, anul IV, nr. 18–19, martie–iunie 1925, pp. 207–209.

¹² Idem, *Registrul tuturor localităților cuprinse în harta Olteniei lucrată de Friedrich Schwantz și terminată în 1723*, în „Arhivele Olteniei”, anul V, nr. 27, septembrie–octombrie 1926, pp. 341–352; a se vedea și Anca Ceașescu, *Așezările rurale din Câmpia Băileștiului (cu elemente de etnografie)*, Craiova, Editura Universitară, 2011, pp. 124–132.

¹³ T.G. Bulat, *O hartă a Olteniei din timpul ocupațiunii austriace (1718–1739)*, în „Arhivele Olteniei”, anul V, nr. 25–26, mai–august 1926, pp. 175–178.

¹⁴ *Călători străini despre Țările Române*, vol. IX, îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, Editura Academiei Române, 1997, p. 65.

¹⁵ Vezi Ioan C. Băcilă, *op. cit.*, anul III, nr. 12, martie–aprilie 1924, pp. 115–118 și anul III, nr. 13, mai–iunie 1924, pp. 233–238.

importanță punctul strategic de la Țânțăreni, unde se unesc trei drumuri principale și care trebuia păzit cu multă atenție. A doua zonă de interes strategic viza fortificațiile de la Brâncoveni. De asemenea, el a fost preocupat și de căile de acces pe care înaintaseră, în decursul timpului, invadatorii în această zonă. De exemplu, drumul care străbătea câmpia Dunării și pe care avansau, de obicei, tătarii din Bugeac, pentru că aveau apă potabilă și nutreț din belșug pentru cai, putea să fie supravegheat de la Țânțăreni. În plus, complexul de la Brâncoveni, ca și Casa Băniei de la Craiova, alături de mănăstirile din Oltenia, ar fi putut fi ușor fortificate și transformate în viitoare centre de rezistență în fața unei invazii otomane¹⁶.

Schwantz a manifestat același interes și pentru ruinele romane, ca mai toți cărturarii germani ai secolului al XVI-lea, scopul principal fiind de a legitima expansiunea habsburgică la Dunărea de Jos și în partea răsăriteană a continentului, prin „moștenirea romană”, al cărei continuator de drept era *Sfântul Imperiu roman de națiune germană*¹⁷. În acest sens au fost evidențiate urme ale ruinelor romane întâlnite de-a lungul Dunării, al Oltului, al Jiului, la Orșova, la Vodița, la Calafat sau la Celei, dar și în alte locuri.

În anul 1731, inginerul maior I.C. Weiss, după ce a vizitat Oltenia și a colectat informații din planurile și prospectele celor mai importante mănăstiri și locuri strategice, a întocmit planuri pentru noi fortificații, iar la data de 20 iulie, la Sibiu, a alcătuit o descriere pe care a înaintat-o generalului Francisc Wallis, director suprem al Olteniei până în anul 1737¹⁸. Dintre locurile propuse de I.C. Weiss pentru a fi fortificate, generalul Wallis a ales trei: Țânțărenii, Casa Băniei din Craiova și o locație de la Calafat. Ulterior, la 17 august 1731, Weiss a înaintat un alt raport, în care prezenta costurile detaliate privind aceste fortificații. Din cauza crizei financiare din ultimii ani de domnie ai lui Carol al VI-lea, la Țânțăreni și Craiova nu s-au făcut lucrări de consolidare, însă, Calafatul a beneficiat totuși de unele reparații¹⁹.

Așezările Olteniei din vremurile ocupației austriece manifestau în general un aspect rural, fapt observat și de generalul Joseph Lothar Georg von Königsegg, directorul suprem al Olteniei și comandant al trupelor austriece din Transilvania. Obișnuit cu profilul centrelor urbane de la nord-vest de Carpați, generalul menționa: „aceste așezări nu sunt de fapt altceva decât sate sărăcicioase și, cu

¹⁶ Călători străini despre Țările Române, IX, pp. 48–58.

¹⁷ Ileana Căzan, *Începuturile politicii pontice a Casei de Austria în scrieri umaniste și izvoare cartografice din secolul al XVI-lea*, în „Revista istorică”, serie nouă, tomul 5, București, Editura Academiei Române, nr. 11–12, noiembrie–decembrie 1994, p. 1187.

¹⁸ Alexandru A. Vasilescu, *Descrierea și proiectele de fortificație a mănăstirilor mai însemnate și a locurilor strategice din Oltenia, întocmite în 1731 de inginerul maior I.C. Weiss*, în „Arhivele Olteniei”, anul VII, nr. 37–38, mai–august 1928, pp. 248–282.

¹⁹ Idem, *Descrierea proiectelor de fortificații a Cetății dela Țânțăreni, Casei Banatului din Craiova și Casei lazaret dela Calafat (Vadul Diului), făcute de inginerul maior I.C. Weiss, în 17 august 1731*, în „Arhivele Olteniei”, anul IX, nr. 49–50, mai–august 1930, pp. 176–178; vezi și Idem, *Casele Bănești din Craiova în secolul al XVIII-lea*, în „Arhivele Olteniei”, anul VI, nr. 29–30, ianuarie-aprilie 1927, p. 13.

excepția Craiovei, nu sunt locuite decât de țărani obișnuiți”²⁰. Aceeași apreciere o regăsim și la Nicolae Iorga, care, referindu-se la așezările orășenești oltene menționa că „o viață orășenească adevărată n-a existat niciodată în Oltenia”²¹. În perioada stăpânirii austriece, conform datelor din anul 1735, populația Craiovei a crescut de la aproximativ 1.000 de locuitori la peste 4.000, adică 836 de familii, iar a celorlalte orașe – Târgu Jiu, Râmnicu Vâlcea, Caracal, Slatina, Cerneți, Ocna – s-a cifrat, în general, între 103 și 416 familii²². Dintr-un anumit punct de vedere problema este mai complexă deoarece unele date oficiale pot să fi diferite comparativ cu realitatea.

Practic, evoluția numerică a locuitorilor provinciei a reflectat întocmai conflictul existent între autoritățile imperiale și boierimea locală, cu totul refractară politicii centralizatoare a Curții de la Viena, care depunea eforturi să recupereze pentru instituțiile fiscale imperiale miile de țărani tăinuți pe domeniile boierilor, care căutau să profite de forța de muncă a țăranilor²³. Dacă numărul contribuabililor olteni conscriși se ridica în 1720, la 13.245 de familii, dovadă concludentă a tăinuirii birnicilor în profitul boierimii, conscripția realizată de către austrieci doi ani mai târziu, în timpul directoratului generalului Damian Hugo von Virmond, indica o cifră mai veridică, de peste 25.000 de familii²⁴.

Deoarece administrația banului Cantacuzino și a consilierilor săi și-au văzut amenințate beneficiile, la următoarele conscripții au fost înregistrați mai puțini contribuabili. Cu toate acestea, reacția autorităților imperiale nu s-a lăsat mult așteptată. La începutul anului 1726, directorul suprem al Olteniei, generalul Karl von Tige, menționa că nu mai putea fi menținut cuantumul taxelor și impozitelor decât dacă erau împiedicați boierii care își protejau câștigul lor personal, prin tănuirea multor familii de contribuabili.

Acestor nemulțumiri li s-au adăugat și informările venite din partea secretarului de Porta, prezentate într-un memoriu din 7 septembrie 1726, privind situația Olteniei, în care erau acuzați atât banul cât și boierii, de nenumărate fraude comise. Reacția oficialităților de la Viena a fost aceea de a-l demite pe Gheorghe Cantacuzino din calitatea de ban, la 14 septembrie 1726, și înlocuirea sa cu generalul imperial Schramm von Ottenfels, dar numai cu titlul de președinte²⁵. După această dată, lupta dintre boierime și aparatul de stat imperial s-a întetit. Boierii au refuzat ani de-a rândul să completeze „foile de mărturisire” (*fassiones, specificationes*) solicitate de autorități, în care trebuiau să declare în scris numărul țăranilor ce locuiau în satele lor, cu indicarea numelui și prenumelui, dar și pe cei fugiți și pe care stăpânii erau obligați să-i aducă înapoi. În această situație, Curtea

²⁰ Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 44.

²¹ Nicolae Iorga, *Orașele oltene și mai ales Craiova pe pragul vremilor nouă (1760–1830)*, în „Arhivele Olteniei”, anul IV, nr. 20, iulie–august 1925, p. 275.

²² Șerban Papacostea, *op. cit.*, pp. 44–45.

²³ *Istoria românilor*, VI, p. 669.

²⁴ Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 47.

²⁵ *Istoria românilor*, VI, p. 670.

de la Viena a trecut la adoptarea unor măsuri dure: în cazul unor declarații false, boierii urmau să plătească amenzi exorbitante sau să achite un bir dublat locuitorilor tainuiți și necuprinși în „foile de mărturisire”. Acest sistem de tip coercitiv a dat în cele din urmă rezultatele așteptate, deoarece în 1727, a început să crească numărul de familii contribuabile: de la 22.000 la peste 26.000 în 1728, apoi la peste 31.000 în perioada 1729–1730 și în 1735, în ajunul izbucnirii unui nou conflict cu Imperiul otoman, a fost atinsă cifra maximă de 34.346 de familii contribuabile²⁶.

Fuga populației a reprezentat un alt aspect demografic al epocii, fenomen care a creat o instabilitate semnificativă provinciei și s-a datorat încercărilor țărănimii de a scăpa de dubla constrângere financiară, a boierimii și a instituțiilor fiscale imperiale. Trecerea peste Dunăre, în Muntenia, în Transilvania sau în Banat, în munți și păduri sau în alte regiuni nelocuite, unde nu ajungeau conșcripțiile imperiale, a fost înlesnită de concurența dintre proprietarii de moșii, ca și de lupta dintre fisc și domeniul boieresc. Politica demografică promovată de autorități a căutat să îmbine acțiunea de constrângere cu o reformă fiscală ce introducea o raționalitate în perceperea obligațiilor fiscale. Cu toate acestea, regimul habsburgic a urmărit o reglementare a raporturilor servile, utilizând diverse metode pentru a găsi noi capacități de plată a țării. În primul rând, autoritățile imperiale au încercat să limiteze obligațiile țărănimii față de proprietarii de pământ, pentru ca, ulterior, să introducă o formulă prin care au concentrat toate dările de repartitie într-una singură, care a primit denumirea de *contribuție*, *dajde-împărâtească* sau *bir*²⁷. Prima contribuție a fost percepută în anul 1720, și s-a ridicat la suma de peste 71.000 de florini, repartizată la aproximativ 16.000 de familii de contribuabili. Ulterior, această sumă a crescut considerabil, ajungând în perioada 1731–1737, la o valoare de peste 260.000 de florini, fiind cel mai ridicat quantum încasat de autorități înaintea confruntărilor prin care Curtea de la Viena a pierdut provincia²⁸.

„Inovația” introdusă de austrieci a constat în fixarea contribuției pe familie sau gospodărie, ca unitate din marea masă a țărănimii libere sau dependente. La început, ambele categorii aveau fixate impuneri egale, însă la insistențe boierimii, țărănimea a fost împărțită din punct de vedere fiscal, în *birnici*, *megieși* și *mărginași*. *Birnicii* reprezentau marea masă a contribuabililor, fiind alcătuită din țărani dependenți de pe moșiile boierești și mănăstirești, de la care au fost încasate sume variind între 3 și 10 florini pe cap de locuitor, stabilindu-se ceva mai târziu, o sumă fixă la 8 florini. *Megieșii*, considerați ceva mai înstăriți deoarece lucrau pe moșiile lor, au fost impuși cu sume variind între 10 și 18 florini pe gospodărie. În ceea ce îi privește pe *mărginași*, adică pe țărani liberi care locuiau în satele din apropierea Dunării și a Oltului, aceștia s-au bucurat de un regim mai privilegiat pentru a nu fugi peste hotare, având fixat un quantum de 6 florini pentru fiecare gospodărie²⁹.

²⁶ Șerban Papacostea, *op. cit.*, pp. 50–51.

²⁷ *Ibidem*, pp. 224–225.

²⁸ *Ibidem*, p. 230.

²⁹ *Istoria românilor*, VI, pp. 671–672.

De la această impunere fiscală au fost excluși infirmii și văduvele sărace. În altă ordine de idei, cei căsătoriți de curând erau scutiți de orice impozitare pentru o perioadă de un an, în timp ce negustorii se bucurau de un regim aparte și plăteau dările în funcție de avutul lor. În ceea ce îi privește pe marii boieri și membrii clerului, aceștia nu aveau nicio impunere fiscală, ci participau, doar în cazuri excepționale, mai ales în vreme de război, cu un ajutor pentru împărat sub forma unei dări benevole, un echivalent al *împrumutei* care se făcea domnilor țării atunci când preluau domnia³⁰.

Pentru încasarea veniturilor de pe urma vămilor instalate la Vodița, Comana, Oreahova, Islaz, Slatina, Râmnic și pasul Vâlcan, care aveau o valoare inferioară celor încasate din Transilvania, autoritățile imperiale au instituit un control strict de-a lungul Dunării, Oltului și munților pentru a putea supraveghea hotarele și a împiedica orice act de contrabandă³¹.

Privitor la structura socială a populației din Oltenia, aceasta era alcătuită în majoritate din țărani dependenți și liberi (92%), din orășeni (7,2%) și din reprezentanții boierimii (0,8%). Cea mai mare parte a locuitorilor provinciei își desfășurau activitatea pe domeniile boierești, unde se practica agricultura, dar cu deosebiri de statut ce divizau întreaga masă a populației, în rumâni, oameni cu învoială, țărani salariați și robi³².

Întreaga activitate de organizare a sistemului de conducere din Oltenia de către austrieci prin reforme de structură sau modificări de personal și-a propus să transforme aparatul administrativ dintr-un mijloc de satisfacere a intereselor boierimii într-un instrument util statului centralizator. Un reper important al acestei noi concepții administrative l-a constituit principiul *salarizării* slujbașilor, pentru a-i putea scoate din sfera clientelară a marii boierimi. Prin urmare, a început să se țină o evidență strictă a activității administrației locale. În acest sens a fost instaurată obligativitatea desfășurării ședințelor la sediul din Craiova și nu la domiciliul boierilor consilieri, a fost fixat programul privind repartitia subiectelor pe resorturi, au fost stabilite vacanțele dregătorilor etc. Începând din anul 1729, eforturile autorităților imperiale s-au concentrat asupra aplicării măsurilor administrative de limitare a puterii boierimii, respectând întocmai pretențiile fiscale ale Curții de la Viena. Pentru a se putea ajunge la eliminarea unor scutiri de taxe acordate anterior unor sate deținute de proprietarii de moșii, imperialii au extins controlul administrativ asupra județelor, dublând administrația locală românească a *vornicilor* prin câte un *controlor* german, care își exercita astfel autoritatea până la nivelul satelor sau județelor³³.

Caracterul reformator al administrației austriece în Oltenia a atins și domeniul justiției. În acest sens, a fost instituită o organizare judecătorească

³⁰ Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 235.

³¹ Alexandru A. Vasilescu, *Vămile Olteniei supt austrieci*, în „Arhivele Olteniei”, anul III, nr. 15, septembrie-octombrie 1924, pp. 370–381.

³² *Istoria românilor*, VI, p. 673.

³³ Alexandru A. Vasilescu, *Oltenia sub austriaci. 1716–1739*, I, p. 150.

uniformă cu o ierarhie strictă a instanțelor de resort, prin care, în cursul derulării actului justițiar, era aplicată o procedură scrisă în detrimentul celei orale. Privitor la puterea discreționară deținută de boieri asupra rumânilor și robilor de pe moșiile lor, pe care îi puteau ucide bucurându-se de impunitate (apărare de pedeapsă), generalul Eugeniu de Savoia, la informarea comandantului general de la Sibiu, contele Steinville, i-a adresat un memoriu împăratului Carol al VI-lea, prin care solicita desființarea practicilor senioriale și includerea rumânilor și robilor în sfera justiției de stat³⁴. Decretul imperial din 22 februarie 1719, a consfințit o modificare importantă în această direcție, fiind aplicate sancțiuni grele pentru cei care nu respectau legile justiției. Astfel, rumânul sau robul vinovat față de stăpânul său nu mai putea să fie pedepsit doar după judecata stăpânului său și nicidecum ucis. Pentru a impune autoritatea actului de drept în Oltenia s-a recurs la o reformă judiciară de substanță, instituindu-se o ierarhie de instanțe judecătorești, „care au încadrat întreaga provincie într-un sistem judiciar uniform”³⁵.

Dregătorii cu funcții administrative erau responsabili și de aplicarea justiției, având astfel, atribuții în trei domenii importante, administrativ, judecătoresc și fiscal, pentru care erau salarizați. În sate, pricinile mărunte erau judecate de *pârcălabi*, fără a dispune însă, de întemnițarea vinovatului. Pentru pricini mai grave, cu încarcerarea și aplicarea unor amenzi mai mari, se recurgea la instanța *ispravnicilor*. În județe, instanța judiciară superioară revenea *vornicului*, care putea interveni în orice caz, în afara proceselor care presupuneau condamnarea la moarte sau litigii de stăpânire (moșii, rumâni și robi). Autoritatea judecătorească supremă, la nivelul Olteniei, era reprezentată de *Administrația* de la Craiova, care avea dreptul de a judeca pricinile membrilor clerului și boierimii, litigiile de proprietate și cele din sfera penală care reclamau sentința cu moartea și care nu putea fi executată în cazul când inculpatul era boier, fără aprobarea directorului suprem de la Sibiu sau chiar a împăratului. Tot *Administrația* craioveană constituia și instanța de apel, iar în caz de nerezolvare, sentința era dată de autoritatea supremă de la Sibiu sau de Curtea de la Viena³⁶.

Pentru a implica totuși boierimea în activitățile judiciare și a-i da o oarecare răspundere, în schimbul privilegiilor fiscale de care beneficia, totodată și pentru a o ține sub atență supraveghere, au fost create din rândurile sale unele „comisii” de cercetare, care aveau sarcina de a investiga procesele de proprietate, de succesiune și de datorii, membrii ei alcătuind dosare de pricini pe care le înaintau *Administrației* de la Craiova. Până în 1729, aceasta a judecat toate procesele civile și penale, iar apoi i s-a permis să se ocupe numai de cele civile, procesele penale trecând sub instanța militară a *Auditoriatului*, compusă doar din ofițeri imperiali³⁷.

³⁴ Mihail Popescu, *Contribuțiuni la istoria stăpânirii austriacilor în Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, anul VI, nr. 34, noiembrie–decembrie 1927, p. 413.

³⁵ Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 273.

³⁶ *Ibidem*, pp. 276–277.

³⁷ *Istoria românilor*, VI, p. 678.

Regimul pedepselor consta în amenzi pentru sancționarea diferitelor infracțiuni, însă aceste taxe trebuiau să fie alocate fiscoi și nu organelor locale, în speță boierilor dregători. Pe lângă acestea, mai erau aplicate și pedepse corporale, iar sentințele capitale erau dispuse pentru situații grave de omor sau furturi cu violență. În cazul nedescoperirii făptașului, se recurgea la răspunderea penală colectivă a satelor pe teritoriul cărora s-au comis actele respective³⁸.

Din punct de vedere confesional, în faza de debut a stăpânirii Olteniei, Curtea de la Viena a acceptat confirmarea statutului Bisericii Ortodoxe și a privilegiilor clerului. Chiar dacă din acest punct de vedere nu au existat conflicte între autoritățile imperiale și clerici, totuși se poate constata o tensionare a acestor raporturi din cauza pretențiilor austrieșilor de a controla bunurile Bisericii și gestiunea financiară a lăcașurilor de cult, îndeosebi a celor 40 de mănăstiri. În primul rând, împăratul Carol al VI-lea a exclus, la 22 februarie 1719, Episcopia Râmnicului de sub autoritatea Mitropoliei Țării Românești, plasând-o sub autoritatea celei sârbe, aflată sub un control mai strict al imperialilor³⁹. Ulterior, autoritățile habsburgice au interzis legăturile tradiționale ale mănăstirilor închinatelor cu marile centre spirituale ale Ortodoxiei răsăritene aflate sub dominație otomană. În schimb, a fost autorizată subordonarea bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului către Episcopia din Râmnic, pentru a rupe legăturile acesteia cu Mitropolia Țării Românești și domniile munteni.

În același timp, autoritățile imperiale au subordonat complet mănăstirile și au impus dreptul de a aproba numirea sau destituirea unor clerici și de a cerceta averile tuturor locașurilor de cult⁴⁰.

În ceea ce privește răspândirea catolicismului în Oltenia, autoritățile nu au mai repetat greșeala unei politici de prozelitism activ ca în Transilvania, ci s-au mulțumit doar cu o încurajare discretă. Prezența unui număr considerabil de străini austriești din armată și administrație a contribuit la afirmarea acestei confesiuni în provincie, cum a fost cazul de la Râmnic (1720), Brădiceni (1734) și Craiova (1735)⁴¹. Încercări mai active de prozelitism au fost întâlnite doar la episcopul Nicolae Stanislavich din Craiova, dar și în proiectul din 1726, al lui Eugeniu de Savoia, care urmărea înființarea unui gimnaziu catolic în capitala provinciei. Cu toate acestea, cazurile de convertire a locuitorilor la catolicism au fost foarte rare⁴².

Singurele manifestări culturale cunoscute în Oltenia în perioada stăpânirii austriece au fost semnalate în domeniul tiparului bisericesc și al școlii. Sub îndrumarea episcopului Damaschin și a urmașilor săi, au fost tipărite numeroase cărți de cult în limba română, înlăturându-se ultimele influențe ale slavonismului, care a fost abandonat în întregime.

³⁸ Șerban Papacostea, *op. cit.*, pp. 278–280.

³⁹ *Ibidem*, pp. 289–290.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 291–292.

⁴¹ *Ibidem*, p. 297.

⁴² *Ibidem*, p. 298.

Deși autoritățile austriece nu au avut nicio împotrivire pentru ca tipăriturile să fie realizate în limba română, totuși nu au fost de acord cu răspândirea acestora în Transilvania și Banat, pentru a nu submina eforturile de consolidare ale Bisericii Unite⁴³.

Rivalitatea dintre Imperiul otoman și Rusia, atenuată pentru o perioadă de câteva decenii, a reizbucnit din cauza urmărilor generate de succesiunea la tronul Poloniei (1733–1735), prin moartea regelui August al II-lea, și a incursiunilor tătare în stepele ucrainene și în regiunea Caucazului, alimentând o nouă confruntare între cele două imperii. Dornică să se asocieze încercărilor de lichidare a otomanilor, Austria, care era legată de Rusia printr-un tratat semnat în 1726, a intrat în război în anul 1737. În urma unor eșecuri importante pe fronturile din Balcani și Țara Românească, austriecii au fost siliți să accepte intervenția Franței în medierea *Tratatului* cu turcii *de la Belgrad*, semnat la data de 7/18 septembrie 1739⁴⁴, la care s-a alăturat, ceva mai târziu și Rusia.

Sfârșitul stăpânirii austriece în Oltenia a încetat în anul 1739 datorită impactului conflagrației internaționale. Informații relevante despre acest moment important al istoriei europene regăsim și la istoricul V. Mihordea, care a făcut o analiză amănunțită asupra condițiilor *Păcii de la Belgrad*⁴⁵. Cu acea ocazie, otomanii au redobândit toate teritoriile pierdute în 1718, în afara Banatului. În felul acesta, Oltenia a fost reintegrată Țării Românești, după două decenii de stăpânire austriacă⁴⁶.

Reunificarea a presupus și asimilarea unei noi structuri politico-sociale, pe care regimul fanariot din Țara Românească nu s-a grăbit să o respingă în întregime, ci a integrat-o, în linii generale, în programul său de guvernare. Fanarioții au dorit ca și austriecii să consolideze puterea statului, să-i lărgească prerogativele și să-i sporească veniturile. Astfel, regimul experimentat de habsburgi în Oltenia apărea ca un model pentru programul de guvernare al fanarioților, iar cel care a pus la punct reformele de structură în societatea românească a fost Constantin Mavrocordat, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai fanariotismului din spațiul românesc.

Bibliografie

- Băcilă, Ioan C., *Oltenia sub austriaci, 1718–1739. Un document cartografic*, în „Arhivele Olteniei”, anul III, nr. 12, martie-aprilie 1924; anul III, nr. 13, mai–iunie 1924.
- Bulat, T.G., *O hartă a Olteniei din timpul ocupațiunii austriece (1718–1739)*, în „Arhivele Olteniei”, anul V, nr. 25–26, mai–august 1926.

⁴³ *Istoria românilor*, VI, p. 680.

⁴⁴ Textul complet al *Tratatului de pace de la Belgrad* îl regăsim în *Relațiile internaționale ale României în texte și documente (1368–1900). Culegere selectivă de tratate, acorduri, convenții și alte acte cu caracter internațional*, lucrare întocmită de prof. univ. dr. doc. Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, București, Editura Politică, 1971, pp. 213–227.

⁴⁵ V. Mihordea, *Contribuție la istoria păcii dela Belgrad*, în „Arhivele Olteniei”, anul XIV, nr. 79–82, mai–decembrie 1935, pp. 205–253.

⁴⁶ Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 309.

- Călători străini despre Țările Române*, vol. IX, îngrijit de Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, Editura Academiei Române, 1997.
- Căzan, Ileana, *Începuturile politicii pontice a Casei de Austria în scrieri umaniste și izvoare cartografice din secolul al XVI-lea*, în „Revista istorică”, serie nouă, tomul 5, București, Editura Academiei Române, nr. 11–12, noiembrie-decembrie 1994.
- Căzan, Ileana, *Rapoarte și itinerarii austriece privind situația strategică a Țărilor Române (1716–1739), în contextul politicii europene a Imperiului habsburgic*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. XXI, Muzeul Brăilei, Editura Istros, 2003.
- Ceașescu, Anca, *Așezările rurale din Câmpia Băileștiului (cu elemente de etnografie)*, Craiova, Editura Universitaria, 2011.
- Iorga, Nicolae, *Orașele oltene și mai ales Craiova pe pragul vremilor nouă (1760–1830)*, în „Arhivele Olteniei”, anul IV, nr. 20, iulie–august 1925.
- Istoria românilor*, vol. VI – „Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711–1821)”, coordonatori: dr. Paul Cernovodeanu, prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, secretar științific: Constantin Bălan, București, Editura Enciclopedică, 2002.
- Mihordea, V., *Contribuție la istoria păcii dela Belgrad*, în „Arhivele Olteniei”, anul XIV, nr. 79–82, mai–decembrie 1935.
- Papacostea, Șerban, *Olenia sub stăpânirea austriacă (1718–1739)*, ediție îngrijită de Gheorghe Lazăr, București, Editura Enciclopedică, 1998.
- Popescu, Mihail, *Contribuțiuni la istoria stăpânirii austriacilor în Olenia*, în „Arhivele Olteniei”, anul VI, nr. 34, noiembrie-decembrie 1927.
- Relațiile internaționale ale României în texte și documente (1368–1900). Culegere selectivă de tratate, acorduri, convenții și alte acte cu caracter internațional*, lucrare întocmită de prof. univ. dr. doc. Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, București, Editura Politică, 1971.
- Tamaș, Veronica, *Administrația Olteniei în timpul ocupației austriece (1718–1739)*, în „Buridava”, vol. IV, Muzeul Județean Vâlcea, 1982.
- Vasilescu, Alexandru A., *Vămile Olteniei supt austrieci*, în „Arhivele Olteniei”, anul III, nr. 15, septembrie–octombrie 1924.
- Vasilescu, Alexandru A., *Friederich Schwanz Hauptmann, autorul unei descrieri despre Olenia*, în „Arhivele Olteniei”, anul IV, nr. 18–19, martie–iunie 1925.
- Vasilescu, Alexandru A., *Registrul tuturor localităților cuprinse în harta Olteniei lucrată de Friedrich Schwantz și terminată în 1723*, în „Arhivele Olteniei”, anul V, nr. 27, septembrie–octombrie 1926.
- Vasilescu, Alexandru A., *Casele Bănești din Craiova în sec. XVIII-lea*, în „Arhivele Olteniei”, anul VI, nr. 29–30, ianuarie–aprilie 1927.
- Vasilescu, Alexandru A., *Descrierea și proiectele de fortificație a mănăstirilor mai însemnate și a locurilor strategice din Olenia, întocmite în 1731 de inginerul Maior I.C. Weiss*, în „Arhivele Olteniei”, anul VII, nr. 37–38, mai–august 1928.
- Vasilescu, Alexandru A., *Olenia sub austriaci. 1716–1739*, vol. I – „Istoria politică a Olteniei sub austriaci”, București, 1929.
- Vasilescu, Alexandru A., *Descrierea proiectelor de fortificații a Cetății dela Țânțăreni, Casei Banatului din Craiova și Casei lazaret dela Calafat (Vadul Diului), făcute de inginerul maior I.C. Weiss, în 17 august 1731*, în „Arhivele Olteniei”, anul IX, nr. 49–50, mai–august 1930.